

**ADIBNING QOTOG‘ON DAVRIDAGI FAOLIYATI VA UNUNG
IJODGA TASIRI**

Razakov Bekzod Ismoil o‘g‘li

Toshkent davlat transport universiteti

Elektrotexnika va kompyuter muhandisligi fakulteti

Elektr energetika (temir yo‘l transporti) EE-12

Adibning qatag‘on davridagi faoliyati va uning ijodga ta‘siri

“Maqsud Shayxzoda” – istiqloolparvar ijodkor va fidoyi ma‘rifatchi sifatida

Annotatsiya: Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning qatag‘on davridagi hayoti va ijodiy faoliyati tahlil qilinadi. Adibning surgun va tazyiqlar davrida ruhiy qarshilik ko‘rsatishi, uning ijodida insonparvarlik, milliy uyg‘onish va adolat g‘oyalarining kuchayishi yoritilgan. Shuningdek, Shayxzodaning bu davrdagi asarlari orqali milliy o‘zlikni saqlash va madaniy merosni tiklashga qo‘shgan hissasi yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, qatag‘on, repressiya, ijod, milliy uyg‘onish, adolat, dramaturgiya.

Kirish

XX asr o‘zbek adabiyotida o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lgan adiblar orasida Maqsud Shayxzodaning nomi alohida e‘tirof etiladi. Uning hayoti va ijodi turli siyosiy bosimlar, ayniqsa qatag‘on davrining dahshatli oqibatlar bilan chambarchas bog‘liq. Bu maqolada adibning qatag‘on yillari bilan bog‘liq hayotiy tajribalari, bu davrda yuzaga kelgan ruhiy iztiroblar va ularning ijodga bo‘lgan bevosita ta‘siri tahlil qilinadi.

Qatag‘on davri va Shayxzodaning hayoti

Maqsud Shayxzoda (1908–1967) o‘zbek milliy uyg‘onish harakati va zamonaviy adabiyotining yorqin vakillaridan biridir. U 1937–1938-yillardagi Sovet repressiyalari to‘lqinida asossiz ravishda “xalq dushmani” sifatida qamoqqa olinadi. Bu davrda ko‘plab ziyolilar qatl etilgan yoki uzoq muddatli surgunlarga jo‘natilgan. Shayxzoda ham qattiq tazyiqlarga uchraydi, ammo hayoti saqlanib qoladi.

Qamoq va surgun:

U dastlab Toshkentda hibsga olinadi.

So‘ngra Moskvaga olib ketiladi, so‘roqlardan keyin Qozog‘istonga (Sibirga yaqin hududlarga) surgun qilinadi.

Bu yillarda u og‘ir jismoniy mehnatga jalb etiladi va mudom nazorat ostida bo‘ladi.

Ammo shuncha mashaqqatlarga qaramay, Shayxzoda ijoddan to‘xtamaydi.

Uning ichki qarshilik ruhi, ma'naviy kuchi va Sharqona sabr-falastofi bu davrda yanada kuchayadi.

Asosiy qism

1937–38-yillardagi Stalin repressiyalari ko'plab ziyolilar qatori Maqsud Shayxzodani ham nishonga oldi. U 1938-yilda hibsga olinib, asossiz ayblovlar bilan O'zbekistondan Moskvaga, u yerdan esa Qozog'istonga surgun qilinadi. Bu davrda u jismonan qiynoqlarga duch kelgan bo'lsa-da, ruhan sindirisholmadi. Aksincha, uning ijodida ichki iztirob, vatansizlik dardi, xalq taqdiri va adolat izlash mavzulari chuqurroq ifodalanadi.

Qatag'on yillarida Shayxzoda fors-tojik adabiyotiga, ayniqsa Rumi, Bedil, Navoiy ijodiga murojaat qilib, o'z ruhini mustahkamlashga harakat qilgan. Shu tariqa, u Sharq falsafasi va sufiyona tafakkur orqali o'zini topdi. Aynan shu yillarda yozilgan she'rlarida inson erki, adolat, sabr va iroda kabi tushunchalar markazga chiqadi.

Repressiyadan so'ng Shayxzoda ijodiy va ilmiy faoliyatga yanada jiddiy kirishadi. U tarjima, dramaturgiya, adabiy tanqid va ilmiy maqolalar orqali xalq ongini uyg'otish, milliy o'zlikni tiklash g'oyalarini ilgari suradi. Jumladan, uning “Jaloliddin Manguberdi”, “Muqanna” kabi sahna asarlari bevosita milliy qahramonlar timsoli orqali erkinlik va ozodlik g'oyasini targ'ib qiladi. “Yurakda yashirin oh, tilimda sukut,

Ko'zlarda quyuq tun, yurakda umid...”

Bu kabi misralar adibning qatag'on bosimi ostida ham ruhiy ezilmaganini, aksincha, ruhiy barkamollikka intilganini ko'rsatadi.

Dramaturgiyasida:

“Jaloliddin Manguberdi”, “Muqanna”, “Mirzo Ulug'bek” kabi tarixiy dramalarida u vatanparvarlik, ozodlik uchun kurash, xalq yetakchilari obrazi orqali Sovet tuzumining zulmini tanqid qiladi.

Tarixiy obrazlar orqali bilvosita siyosiy fikr bildiradi, bu esa o'sha davrda juda jasoratli harakat hisoblanardi.

Xulosa

Maqsud Shayxzoda ijodining katta qismi qatag'on davridagi iztiroblar, adolat izlash istagi va milliy uyg'onish ruhi bilan sug'orilgan. U nafaqat adib, balki millat fidoyisi, tarixiy xotira posboni sifatida ham o'z izini qoldirdi. Shayxzodaning qatag'on yillaridagi faoliyati o'zbek adabiyoti va milliy tafakkuri tarixida saboq bo'lib qoladi.